

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Бондарчук Н. В., к.ю.н., доцент

Постановка проблеми. Юридична відповідальність є невід'ємним елементом правового режиму природних об'єктів та їх ресурсів. Підставою застосування такої відповідальності є вчинення природоресурсного правопорушення. За порушення природоресурсного законодавства винні особи можуть бути притягнені до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності. Застосування правових способів захисту прав та законних інтересів власників природних об'єктів та природокористувачів спрямовані на усунення порушень законодавства і припинення їх проявів у майбутньому, тому сьогодні, в умовах постійного зростання кількості правопорушень в екологічній сфері питання застосування юридичної відповідальності є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень. Питання юридичної відповідальності у сфері екології досліджували такі вчені: І. В. Андрейцев, Г. І. Балюк, А. І. Берлач, С. Л. Гоштинар, С. А. Диптан, В. В. Костицький, М. В. Краснова, П. Ф. Кулинич, Г. К. Лоїк, О. С. Мірошніченко, І. І. Нестеренко, В. В. Носик, А. М. Шульга та інші. В

період проведення реформ у сфері використання та охорони природних об'єктів і їх ресурсів та адаптації українського природоресурсного законодавства до європейського дане питання залишається актуальним та потребує подальшого дослідження.

Об'єкт дослідження - суспільні відносини, що виникають у сфері юридичної відповідальності за порушення природоресурсного законодавства.

Мета дослідження - комплексний аналіз встановленого правовими нормами порядку та умов застосування кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності за порушення природоресурсного законодавства.

Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання: діалектичний та наукові методи системного, історичного, статистичного, нормативно-порівняльного, формально-логічного та структурно-функціонального аналізу досліджуваних правових явищ.

Результати дослідження. Сьогодні у зв'язку із зростанням ролі, значення, змістовного ускладнення нормативного обсягу регулювання відносин, пов'язаних з використанням окремих природних об'єктів, обґрунтовується виділення самостійних природоресурсних відносин як предмета окремої комплексної галузі – природоресурсового права. Питання природоресурсного законодавства та юридичної відповідальності за його порушення є надзвичайно проблемним та актуальним. Тому існує потреба у визначенні його сутності та змісту, а також відмінностей від інших суміжних галузей права.

В юридичній науці існують різні точки зору з приводу співвідношення природоресурсного і екологічного права. Прихильники однієї з них стверджують, що основною метою природокористування є забезпечення головним чином економічних потреб суспільства. А природоохоронна діяльність спрямована на забезпечення його екологічних інтересів. Отже, ключовим питанням щодо виокремлення природоресурсного права як самостійної галузі права є питання співвідношення понять «використання» та «охорона» природних ресурсів. В минулому, коли людина тільки брала від природи її багатства без будь-яких обмежень, охорона природи полягала переважно в тому, що окремі об'єкти вилучалися з користування і охоронялися. На сучасному етапі розвитку екологічних відносин охорона природи та її використання не тільки не суперечать одна одній, а й тісно між собою пов'язані [1, с. 24]. Тому ми вважаємо, що природоресурсне право регулює відносини з приводу як раціонального використання, так і охорони природних ресурсів. Крім того, до предмету регулювання природоресурсного законодавства варто включити відносини з приводу управління природними ресурсами та застосування юридичної відповідальності за порушення природоресурсного законодавства.

Негативною тенденцією є щорічне збільшення кількості природоресурсних правопорушень. Так, за 9 місяців 2013 року територіальними органами Держекоінспекції України на об'єктах державного нагляду (контролю) у частині додержання ними вимог природоохоронного законодавства проведено 67748 тисяч перевірок. За результатами виявлених порушень складено 64654 тисяч протоколів про адміністративні правопорушення (збільшення на 14,6% порівняно з аналогічним періодом 2012 р.). До адміністративної відповідальності притягнуто 56848 тисяч порушників природоохоронного законодавства, з яких до Державного бюджету України стягнуто 11,5 млн. гривень. Показники накладення та стягнення штрафних санкцій за 9 місяців 2013 року у порівнянні з показниками за аналогічний період 2012 року збільшились на 12%. До органів прокуратури передано 2249 матеріалів перевірок. Кількість порушених за 9 місяців 2013 року кримінальних справ – 319 (збільшення на 47 %). Загальна сума розрахованих збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства, становить 1 мільярд 153 млн. гривень. З метою відшкодування збитків відповідачам пред'явлено претензій та позовів на загальну суму 1 мільярд 83 млн. гривень. Вдвічі збільшено відсоток пред'явлених

збитків від розрахованих. Так, за 9 місяців 2012 року цей показник складав 45,6%, а за звітний період - 94%. Сума стягнутих до Державного бюджету України претензій та позовів склала 28,6 млн. гривень, що становить 2,6% від суми пред'явлених та 84% від показника стягнутих за 9 місяців 2012 року.

Ватро наголосити, що санкції за порушення природоресурсного, зокрема лісового законодавства України, є надзвичайно низькими, що певним чином перешкоджає виконанню ними попереджувальної, превентивної функції. Необхідно внести зміни до законодавства, що передбачає покарання за порушення лісового законодавства. Зокрема, враховуючи особливу небезпечність забруднення лісу хімічними та радіоактивними речовинами, виробничими та побутовими відходами, стічними водами, доцільно такі забруднення віднести до загальнонебезпечних способів знищення чи пошкодження лісових масивів, за застосування яких передбачена кримінальна відповідальність. Слід посилити відповідальність за незаконну порубку лісу, для чого необхідно уточнити кваліфікуючі ознаки, передбачити більш суворі санкції для службових осіб, які сприяли здійсненню незаконних порубок чи організували їх.

Важливим принципом юридичної відповідальності за порушення природоресурсного законодавства України є те, що притягнення винних осіб до адміністративної чи кримінальної відповідальності не звільняє їх від цивільно-правової відповідальності у частині відшкодування шкоди, заподіяної ними в результаті вчинення природоресурсних правопорушень. Екологічну шкоду усувають шляхом відновлення природних ресурсів, відтворення природного об'єкта в натурі. Альтернативою є відшкодування збитків, тобто компенсація грошового еквівалента, грошової оцінки негативних наслідків правопорушення, як тих, що вже виникли, так і тих, що мають перспективний характер.

Висновки. Для вдосконалення встановленого правовими нормами порядку та умов застосування кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності за порушення природоресурсного законодавства потрібно внести наступні зміни до нормативно-правових актів:

1. Необхідно внести зміни до законодавства, що передбачає покарання за лісові правопорушення. Зокрема, враховуючи особливу небезпечність забруднення лісу хімічними та радіоактивними речовинами, виробничими та побутовими відходами, стічними водами, доцільно такі забруднення віднести до загальнонебезпечних способів знищення чи пошкодження лісових масивів, за застосування яких передбачена кримінальна відповідальність.

2. Слід посилити відповідальність за незаконну порубку лісу, для чого необхідно уточнити кваліфікуючі ознаки (систематичність здійснення порубки), передбачити більш суворі санкції для службових осіб, які сприяли здійсненню незаконних порубок чи організували їх.

3. Вважаємо, що санкції за адміністративні проступки у сфері природоресурсного законодавства необхідно підвищити та встановити посилену відповідальність за повторне скоєння адміністративного правопорушення.

Джерела використаної інформації

1. Мунтян В. Л. Правова охорона природи УРСР / Мунтян В. Л. – [2-е вид., доп.]. – К. : Вища школа, 1982. – 232 с.

2. Звіт про результати здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища за 9 місяців 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dei.gov.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=69&Itemid=320